

7. Fr. Nicolas Kazarian & Dr. Elizabetha Kitanovic 2021. *Join the Conversation: For the Life of the World. Orthodoxy and Human Rights*. Available from: <<https://youtu.be/iWELWVGZu38>>. [5 January 2021].
8. Dr. George Demacopoulos & Fr. Martin Johnson 2020. *Join the Conversation: For the Life of the World. Poverty and Wealth*. Available from: <<https://youtu.be/ZDNWUgc6c5I>>. [5 January 2021].
9. Dr. Gayle Woloschak & Dr. Tim Patitsas 2020. *Join the Conversation: For the Life of the World. Religion and Science*. Available from: <<https://youtu.be/5cA7TGdbmP8>>. [3 January 2021].
10. Dr. Aristotle Papanikolaou & Hank Hanegraaff 2020. *Join the Conversation: For the Life of the World. Religion and the Public Square*. Available from: <<https://youtu.be/kjnGM-m6DC4>>. [7 January 2021].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.29(12)-8

УДК 261

РОЗВИТОК КОЛЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА В БОГОСЛОВСЬКІЙ ОСВІТІ У ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОТЕСТАНТИЗМІ

DEVELOPMENT OF COLLECTIVE LEADERSHIP IN THEOLOGICAL EDUCATION IN POST-SOVIET PROTESTANTISM

В. С. Синій

Актуальність теми дослідження. Протестантська освіта в Україні і на всьому просторі Східної Європи поступово долає кризові явища, пов'язані з бюрократизацією освітньо-виховного процесу та індивідуалістичними інтенціями студентів. Це подолання стало можливим через відкриття потенціалу комунітаризму в епоху постмодерну для духовних закладів вищої освіти. Комунітаризм як теорія спільнот передбачає, що семінарія є освітньо-виховною та науково-богословською спільнотою, що слугує церковними спільнотам. Розвиток комунітаризму в теології сьогодення сприяє кращому розумінню можливостей колективного лідерства у спільнотах викладачів, спільнотах керівництва семінарій, спільнотах рад опікунів, спільнотах студентів. Разом із тим, ефективний перехід до нового стану освіти та виховання ускладнений через ряд проблем і суперечностей, які є наслідком особливостей розвитку колективного

Urgency of the research. Protestant education in Ukraine and throughout Eastern Europe is gradually overcoming the crisis associated with the bureaucratization of educational processes and individualistic intentions of students. This overcoming was made possible by the discovery of the potential of communitarianism in the postmodern era for spiritual higher education. Communitarianism as a theory of communities assumes that the seminary is an educational and scientific-theological community that serves church communities. The development of communitarianism in today's theology contributes to a better understanding of the possibilities of collective leadership in teacher communities, seminary leadership communities, boards of trustees, and student communities. At the same time, the effective transition to a new state of education and upbringing is hampered by a number of problems and contradictions that are a consequence of the peculiarities of the development of

лідерства у протестантській освіті у попередні 30 років.

Постановка проблеми. Застосування положень теології спільнотності (комунітаризму) до осмислення семінарій як специфічних навчальних закладів, до відкриття нових перспектив розвитку семінарій взагалі та навчально-виховного процесу зокрема є критично важливим. Перед обличчям цих нових викликів протестантська освіта України опинилася, обтяжена суперечностями реалізації колективного лідерства, які зумовлені особливостями розвитку богословської освіти останніх 25-30 років. Розуміння цих суперечностей дозволяє здійснювати контекстуалізацію ідеалів спільнотного лідерства доби постмодерну для українського протестантизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно оцінки розвитку колективного лідерства в протестантській освіті надавалися з позицій світогляду, характерного для доби пізнього модерну, коли український протестантизм тимчасово набував форм ієрархічних корпорацій. За таких умов багато значення надавалося характеристикам кількісного зростання чи падіння. Це призводило до діагностування стану духовної освіти як кризового, що детально описано в дослідженнях С. Саннікова, О. Гейченко, О. Турлака, В. Чаплінського. Намагання надати нового імпульсу за рахунок розуміння духовної освіти як частини місійної діяльності, здійснені П. Пеннером, мали лише обмежений ефект. Лише сьогодні, після 2014 року, головними стали якісні показники в оцінці процесів розвитку духовної освіти та виховання. Все це зумовлює трансформацію уявлень про перспективи розвитку духовної освіти та колективного лідерства в цій галузі.

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексний аналіз зростання усвідомлення семінарськими спільнотами потреби у

collective leadership in Protestant education in the previous 30 years.

Target setting. The application of the provisions of community theology (communitarianism) to the understanding of seminaries as specific educational institutions, to the discovery of new prospects for the development of seminaries in general and the educational process in particular is critical. In the face of these new challenges, the Protestant education of Ukraine was burdened by the contradictions of the implementation of collective leadership, which are due to the peculiarities of the development of theological education in the last 25-30 years. Understanding these contradictions allows for the contextualization of the ideals of postmodern community leadership for Ukrainian Protestantism.

Actual scientific researches and issues analysis. Traditionally, assessments of the development of collective leadership in Protestant education were given from the standpoint of the worldview characteristic of the late modern era, when Ukrainian Protestantism temporarily took the form of hierarchical corporations. Under such conditions, much importance was attached to the characteristics of quantitative growth or decline. This led to the diagnosis of the state of spiritual education as a crisis, which is described in detail in the studies of S. Sannikov, O. Heichenko, O. Turlak, V. Chaplinsky. Attempts to give new impetus to the understanding of spiritual education as part of missionary activity, carried out by P. Penner, had only a limited effect. Only today, after 2014, the main indicators were qualitative indicators in assessing the development of spiritual education and upbringing. All this leads to the transformation of ideas about the prospects for the development of spiritual education and collective leadership in this area.

The research objective. The aim of the study is a comprehensive analysis of the growing awareness of seminary communities of the need for collective

колективному (спільнотному) лідерстві на різних етапах розвитку протестантської освіти в пострадянському контексті, зміна форм колективного лідерства, наповнення змістом такої формальної структури як рада опікунів, виявлення внутрішніх суперечностей усіх цих процесів та пропозиція шляхів подолання цих протиріч.

Виклад основного матеріалу.

На процес виникнення баптистських семінарій України вплинули західні церкви або місії, в окремих випадках – українська діаспора, яка довший час проживала поза межами України. Визначальний вплив здійснили представники церков, навчальних закладів та християнських вузів США. Семінарії пережили ряд етапів власного розвитку, під час яких змінювалися і форми колективного лідерства. Перший етап – виникнення семінарій та узгодження роботи семінарій до уніфікованих стандартів. На першому етапі, відразу після виникнення семінарії мали дуже дружні відносини з помісними церквами, програми були дуже гнучкі й відповідали на потреби церков. Церковне керівництво сприймало ці починання як частину церковного служіння. Другий етап – екстенсивний розвиток семінарій, під яким автор має увазі залучення в роботу семінарій додаткових ресурсів і зростання семінарій, пов'язане з кількістю студентів, а для деяких семінарій – відкриття філій або виїзних програм. Цей вид зростання також був пов'язаний із тим, що семінарії почали ставати все більш незалежними від національних церков, партнерство із західними організаціями стало більш формалізованим, що найчастіше проявлялося в участі західних партнерів в опікунській раді. Третій період – переоцінка роботи семінарій. Початок цього періоду значною мірою пов'язаний зі світовою економічною кризою 2007-2008 років, а його результатом стало відновлення діалогу семінарій та церков. Четвертий період – інституційних

(community) leadership at different stages of Protestant education in the post-Soviet context, changing the forms of collective leadership, filling the content of such a formal structure as a board of trustees these contradictions.

The statement of basic materials.

The emergence of Baptist seminaries in Ukraine was influenced by Western churches or missions and in some cases by the Ukrainian diaspora, which had lived outside Ukraine for a long time. The decisive influence was exerted by representatives of churches, educational institutions and Christian universities in the United States. Seminaries went through a number of stages of their own development, during which the forms of collective leadership changed. The first stage is the emergence of seminaries and the harmonization of seminars to unified standards. In the first stage, immediately after the seminary was established, they had very friendly relations with local churches, the programs were very flexible and responded to the needs of the churches. Church leaders saw these initiatives as part of church ministry. The second stage is the extensive development of seminaries, by which the author means the involvement of additional resources in the work of seminaries and the growth of seminaries, associated with the number of students, and for some seminaries - the opening of branches or field programs. This type of growth was also due to the fact that seminaries began to become more independent of national churches, and partnerships with Western organizations became more formalized, which was most often seen in the participation of Western partners in the board of trustees. The third period is a reassessment of the work of seminaries. The beginning of this period is largely related to the global economic crisis of 2007-2008, and its result was the resumption of dialogue between seminaries and

змін – пов'язаний із реакцією української держави на болонський процес та прийняттям нового Закону України “Про вищу освіту”. Розпочався процес підготовки до державної акредитації та формування культури відкритості у національному освітньому середовищі.

Висновки. В цілому на етапі виникнення євангельських семінарій в Україні та інших країнах служіння акредитаційної асоціації ЄААА вплив західних організацій на формування опікунських рад або інших управлінських рад був виразним і значним. Найчастіше він не був прямим, а опосередкованим – через національних лідерів, які в процесі навчання або досвіду роботи зіткнулися з такою моделлю керівництва. Після 25 років розвитку й осмислення колегіального керівництва, можемо підсумувати, що опікунські ради стали природним органом управління для теологічних ЗВО в Україні, однак вони не зайняли проактивної позиції в усіх навчальних закладах і далеко не всі стали самостійними і повністю національними.

Ключові слова: богословська освіта, форми богословської освіти, зміст богословської освіти, соціальне покликання теології, теорії про церковні і науково-освітні спільноти.

churches. The fourth period - institutional changes - is associated with the reaction of the Ukrainian state to the Bologna process and the adoption of the new Law of Ukraine "On Higher Education". The process of preparation for state accreditation and formation of a culture of openness in the national educational environment has begun.

Conclusions. In general, at the stage of the emergence of evangelical seminaries in Ukraine and other countries of the EAAA accreditation association, the influence of Western organizations on the formation of boards of trustees or other governing boards was clear and significant. Most often, it was not direct, but indirect - through national leaders who in the process of learning or work experience encountered such a model of leadership. After 25 years of development and understanding of collegial leadership, we can conclude that boards of trustees have become a natural governing body for theological universities in Ukraine, but they have not taken a proactive position in all educational institutions and not all have become independent and fully national.

Keywords: theological education, forms of theological education, the content of theological education, the social vocation of theology, theories of church and scientific-educational communities.

Актуальність теми дослідження. Протестантська освіта в Україні і на всьому просторі Східної Європи поступово долає кризові явища, пов'язані з бюрократизацією освітньо-виховного процесу та індивідуалістичними інтенціями студентів. Це подолання стало можливим через відкриття потенціалу комунітаризму в епоху постмодерну для духовних вищих навчальних закладів. Комунітаризм як теорія спільнот передбачає, що семінарія є освітньо-виховною та науково-богословською спільнотою, що слугує церковними спільнотам. Розвиток комунітаризму в теології сьогодення сприяє кращому розумінню можливостей колективного лідерства у спільнотах викладачів, спільнотах керівництва семінарій, спільнотах рад опікунів, спільнотах студентів. Разом із тим, ефективний перехід до нового стану освіти та виховання утруднений через ряд проблем і суперечностей, які є наслідком особливостей розвитку колективного лідерства у протестантській освіті у попередні 30 років.

Постановка проблеми. Застосування положень теології спільнотності (комунітаризму) до осмислення семінарій як специфічних навчальних закладів, до відкриття нових перспектив розвитку семінарій взагалі та навчально-виховного процесу зокрема є критично важливим. Кінець епохи класичних корпоративних зв'язків у суспільстві та перехід до мережевої взаємодії в суспільстві ставить проблему готовності церков та семінарій до майбутнього, яке вже настало. До сьогодні багато у чому семінарії діють у корпоративній культурі пізнього модерну, а також готують випускників до діяльності в суспільстві, яке вже стає минулим. Викликом також стає панування в культурі мережевої солідарності постправди, все більша неможливість досягнення консенсусу на основі спільних цінностей. За таких умов сам по собі феномен колективного лідерства в сучасних семінаріях стає важливим прикладом і має великий виховний потенціал. Також великого значення набуває кроскультурне лідерство та інші форми лідерства, які враховують культуру спілкування і діалогічності, надають позитивного тлумачення мережовості як потенційній спільнотності. Перед обличчям цих нових викликів протестантська освіта України опинилася, обтяжена суперечностями реалізації колективного лідерства, які зумовлені особливостями розвитку богословської освіти останніх 25-30 років. Розуміння цих суперечностей дозволяє здійснювати контекстуалізацію ідеалів спільнотного лідерства доби постмодерну для українського протестантизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Богословами значні надії покладалися за зміну поколінь лідерів в українському протестантизмі взагалі та в сфері освіти зокрема. Однак поступові трансформації у персональних позиціях лідерів та кілька важливих ювілеїв, після яких усе мало б піти по іншому, але залишилося в основному по старому, привели до усвідомлення, що наявні проблеми мають більш глибокі корені та необхідною є зміна моделі лідерства шляхом свідомих зусиль по творенню колективного або спільнотного лідерства. Особливо важливою для України та всього пострадянського протестантизму стала серія досліджень, проведених Інститутом лідерства Hodos. Сама назва інституту (грецькою – hodos означає “шлях”) вказує на лідерство як динамічний процес. Розрізнення понять лідерства і керівництва є важливим досягненням теоретиків інституту. Дійсно, лідер веде за собою і часто виконує пророчу функцію, тоді як керівник може бути просто менеджером. Виокремлення бажаних рис лідерам у ході опитувань експертів, дослідження наявних форм лідерства, пропозиції з покращення практик лідерства, особливо колективного, стали важливими результатами досліджень інституту. До цих нових розробок традиційно оцінки розвитку колективного лідерства в протестантській освіті надавалися з позицій світогляду, характерного для доби пізнього модерну, коли український протестантизм тимчасово набував форм ієрархічних корпорацій. За таких умов багато значення надавалося характеристикам кількісного зростання чи падіння. Це призводило до діагностування стану духовної освіти як кризового, що детально описано в дослідженнях С. Саннікова, О. Гейченко, О. Турлака, В. Чаплінського. Намагання надати нового імпульсу за рахунок розуміння духовної освіти як частини місійної діяльності, здійснені П. Пеннером, мали лише обмежений ефект. Лише сьогодні, після 2014 року, головними стали якісні показники в оцінці

процесів розвитку духовної освіти та виховання. Все це зумовлює трансформацію уявлень про перспективи розвитку духовної освіти та колективного лідерства в цій галузі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз зростання усвідомлення семінарськими спільнотами потреби у колективному (спільнотному) лідерстві на різних етапах розвитку протестантської освіти в пострадянському контексті, зміна форм колективного лідерства, наповнення змістом такої формальної структури як рада опікунів, виявлення внутрішніх суперечностей усіх цих процесів та пропозиція шляхів подолання цих протиріч.

Виклад основного матеріалу. На процес виникнення баптистських семінарій України вплинули західні церкви або місії, в окремих випадках – українська діаспора, яка довгий час проживала поза межами України. Визначальний вплив здійснили представники церков, навчальних закладів та християнських вузів США. З цієї причини можемо стверджувати, що виникнення управлінських рад за принципом роботи опікунських рад у вузах США є природним запозиченням у процесі формування семінарій в Україні.

Семінарії виникали зазвичай на базі національних академічних співтовариств (ініціатив), які займалися навчанням молодих християн, переважно орендуючи приміщення у помісних церкв.

Перший етап – виникнення семінарій та **узгодження роботи семінарій до уніфікованих стандартів**. На першому етапі, відразу після виникнення семінарій мали дуже дружні відносини з помісними церквами, програми були дуже гнучкі й відповідали на потреби церков. Церковне керівництво сприймало ці починання як частину церковного служіння. Більшість викладачів були пасторами церков або ж приїжджими науковцями, які представляли західних партнерів. Навчальні програми відрізнялися одна від одної: одні семінарії націлювалися на підготовку практичних служителів, інші думали про те, щоб більше займатися дослідницькою діяльністю. Через відсутність академічної літератури, деякі навчальні програми не вимагали від студентів написання робіт або читання, інші ж давали дуже великий обсяг лектури. В цей же час почали зароджуватися керуючі ради, які переважно називалися опікунськими радами та відповідали особливостям роботи таких рад у США. Деякі ради були сформовані за квотним принципом, за яким до ради обов'язково повинні входити представники певних місій або церков. Інші ради особливий акцент ставили на ротацію і навчання своїх членів. Але на першому етапі загальних правил не було. Можна висловити думку, що період зародження навчальних закладів тривав до 1997 року і був завершений створенням місцевої акредитаційної асоціації: у жовтні 1997 року була сформована ЄААА, яка налічувала на той момент 37 організацій – 31 богословську школу і 6 асоційованих організацій. Цей період також відрізнявся тим, що євангельські ЗВО шукали свою ідентичність: окремі навчальні заклади пробували створювати партнерські програми зі світськими вищими навчальними закладами; інші використовували тюбінгенську модель, яка передбачала навчання місцевих викладачів у співпраці з партнерськими західними університетами та за акредитаційними стандартами партнерських ЗВО; ще інші семінарії пробували розвивати відносини за моделлю філій; деякі ж

орієнтувалися на державні стандарти. Виникнення національної акредитаційної асоціації дозволило семінаріям прийти до загальних стандартів. Слід зазначити, що низка семінарій і християнських регіональних коледжів обрали стратегію розвитку самостійну і не орієнтувалися на стандарти ЄААА.

Другий етап – **екстенсивний розвиток семінарій**, під яким автор має увазі залучення в роботу семінарій додаткових ресурсів і зростання семінарій, пов'язане з кількістю студентів, а для деяких семінарій – відкриття філій або виїзних програм. Цей вид зростання також був пов'язаний із тим, що семінарії почали ставати все більш незалежними від національних церков, партнерство із західними організаціями стало більш формалізованим, що найчастіше проявлялося в участі західних партнерів в опікунській раді. Можна стверджувати, що цей період тривав протягом 1997 – 2007 років. Окреслений період також характеризується великим зростанням кількості студентів, семінарії почали отримувати стабільну підтримку з боку західних партнерів і почали створювати свою інфраструктуру, активізувалися будівельні проекти. У цей час саме розпочала роботу Акредитаційна асоціація.

Слід зазначити, що під час інтерв'ю низка ректорів висловили думку, що цей період для деяких євангельських ЗВО був також характерний навіть надлишком фінансових ресурсів. Це дозволяло деяким семінаріям підтримувати проекти з організації церков зі своїх бюджетів або надавання фінансової допомоги випускникам семінарій для їхнього служіння в церкві. Основні проблеми цього періоду пов'язані з тим, що надлишкові фінансові ресурси і велика кількість студентів не дозволяли семінаріям займатися глибоким аналізом своєї роботи і стратегічним плануванням. У питанні управлінських рад це призвело до того, що до складу опікунських рад їх члени часто входили через престижність, а не через бажання працювати над розвитком теологічної освіти. У цей період часу до складу опікунських рад входили в основному пастори великих міських церков, представники керівництва Союзу і впливових спонсорських організацій. Слід відзначити, що більшість студентів до цього часу були представниками маленьких сільських церков або недавно створених церков. Також у цей період серед студентів збільшується кількість жінок, а семінарії починають розробляти програми навчання, спрямовані саме на жіночу частину церков. При цьому, жінки зазвичай не були представлені в опікунських радах церков. Основний вплив на розвиток стратегії семінарій здійснювали західні спонсори і пастори великих міських церков. Ще одна характеристика цього періоду розвитку навчальних закладів полягає в тому, що керівництво семінарій почало відчувати себе самостійним або незалежним від національних церков. Семінарії часто мали більше ресурсів, ніж помісні церкви, оскільки західні партнери в цілому вкладали більше коштів саме в семінарії і місії, ніж виділяли на допомогу церквам, бюджети яких були вельми обмежені. У цей період, у зв'язку з тим, що семінарії часто мають більше ресурсів, ніж місцеві церкви, низка семінарій припиняють прислухатися до позиції церков, а окремі навіть заявляють про те, що вони відходять від конфесійної традиції й починають працювати в міжконфесійному полі. Найчастіше до такого висновку керівництво семінарій приходять не через глибоке розуміння місії теологічних інституцій або розуміння

партнерства, а через надмір фінансових ресурсів.

Часто на цьому етапі розвитку семінарії ставали занадто “західними” і досить сильно відрізнялися від національного контексту, що створювало іноді дистанцію між семінаріями і церквами. Завершення другого етапу можна пов'язати з початком світової економічної кризи, яка скоротила фінансування семінарій, які для місцевих церков, підкреслимо, були надто “західними” і занадто міжконфесійними.

Третій період – **переоцінка роботи семінарій**. Початок цього періоду значною мірою пов'язаний зі світовою економічною кризою 2007-2008 років. У цей час семінарії зіткнулися зі спадом кількості абітурієнтів, також низка спонсорських програм почали скорочуватися. В названий період керівництво семінарій і церков також усвідомили, що американська модель підтримки пасторів церквою не спрацювала в Україні, адже більшість із них у протестантських церквах України змушені працювати в бізнес-секторі, займатися певною професією і тільки у вільний від роботи час можуть виконувати служіння. В окреслений період частина регіональних коледжів повернулася до формату церковного служіння, а семінарії, які змогли накопичити необхідний досвід і ресурси за попередні роки, почали усвідомлювати необхідність переосмислення свого служіння. Семінарії починають досліджувати рівень якості виробленого продукту, їхнє керівництво починає аналізувати процес роботи, відбувається пошук ідентичності в семінаріях.

Ще однією характеристикою цього періоду стає відновлення відкритого діалогу між семінарією і церквою. Низка семінарій починає більш уважно ставитися до управлінських рад, у ради семінарій починають запрошувати не тільки іменитих представників, але і пасторів, які можуть представляти думку великої кількості християн, виступати як свого роду об'єднувачі. Однак, у радах ще не чути виразного голосу експертів.

Четвертий період – **інституційних змін** – пов'язаний із реакцією української держави на болонський процес та прийняттям нового Закону України “Про вищу освіту”. Незважаючи на те, що офіційною датою початку болонського процесу вважається 19 липня 1999 року, але законодавче поле України цей процес почало істотно відчувати після прийняття Закону “Про вищу освіту” 6 вересня 2014 року. Цей закон дав додаткові можливості для теологічної освіти. Положення нового закону про освіту були новаторськими для України, а також він прибрав дискримінаційну норму у відношенні до богословської освіти.

Якщо говорити про вплив цього закону на теологічну освіту, то перелічимо деякі з важливих аспектів. По-перше, цей закон дав можливість семінаріям визнати свої дипломи, видані раніше, на державному рівні. По-друге, завдяки цим змінам держава почала визнавати отриману богословську освіту за кордоном. По-третє, у семінарій з'явився шанс отримати державну ліцензію. Цей закон також підштовхнув до того, що окремі державні університети вперше відкрили богословські кафедри або ж спробували відновити їх роботу на новій основі. Особливо важливо, що деякі з державних ЗВО відкрили спільні освітні проекти з семінаріями. Зазвичай це були магістерські програми теоретичної та практичної спрямованості. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова відкрив програму підготовки докторів богослов'я в партнерстві з акредитаційною асоціацією ЄААА і

успішно підготував групу докторів наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я.

У цей же час схожі діалоги відбувалися і в світовій євангельській теологічній спільноті, зокрема: International Council for Evangelical Theological Education (ICETE) ініціював консультації з приводу очікувань від теологічної освіти, була організована ініціатива ICETE Academy. Ініціативи щодо переосмислення ролі теологічної освіти також торкнулися і навчальних закладів ЄААА. Євро-азіатська акредитаційна асоціація ініціювала процес розробки нових стандартів (EAAAES.v3, 2021) для теологічних навчальних закладів пострадянського простору. Ці стандарти були прийняті в Кишиневі на Загальних зборах ЄААА в 2019 році. А в травні 2020 року було проведено спеціальні тренінги для представників навчальних закладів, що входять до Асоціації. У навчанні взяли участь понад 100 учасників, що представляють 42 навчальних заклади.

Державне законодавство, ініціативи світової євангельської теологічної спільноти (в особі ICETE) й активна позиція регіональної акредитаційної асоціації (ЄААА) підштовхнули до того, що семінарії увійшли в період інституційних змін. У цей період роль міжнародних консультантів виявилася вельми важливою, оскільки навчальні заклади почали активно аналізувати роботу семінарій. Низка семінарій почали аналізувати якість програм, інші почали аналізувати свої стратегічні плани, у деяких із навчальних закладів виникло питання про те, яким чином організувати ефективну роботу управлінських рад. Зокрема, міжнародні партнери змогли надати допомогу семінаріям в інституційних змінах та консультаціях. Наприклад, Overseas Council здійснили низку проектів у цьому напрямку, а саме: створені проект докторського навчання, проект із підвищення стабільності ЗВО, проект з оцінки навчальних програм, проекти з розвитку бібліотек (Ukraine Doctoral Program, Vital Sustainability Initiative, Curriculum Assessment Project, Theological Diploma's Recognition, Student Scholarships, Faculty Scholarships, Eastern European Doctoral Colloquium, Overseas Council Institute for Excellence, ICETE Program for Academic Leadership, Foundation for Leadership In Theological Education (FLITE), Library and Publishing Development).

Цей період підштовхнув навчальні заклади також і до переоцінки ролі вищих управлінських рад (опікунських рад), а також до переосмислення того, яким чином теологічне співтовариство повинна будувати відносини з церковною спільнотою. У ради починають запрошувати експертів із різних галузей, керівництво семінарій починає звертати увагу не тільки на пасторів, але і на рядових членів церкви, випускників, які здатні дієво допомогти в розвитку семінарії як інституції.

Письмової інформації про те, яким чином була організована система керівництва в євангельських теологічних навчальних закладах недостатньо для повного розуміння окресленого питання. З цієї причини автору довелося здійснити низку польових досліджень, під час яких проводились інтерв'ю з ректорами навчальних закладів, членами опікунських рад, представниками засновників і спонсорів, керівниками, які брали участь в організації євангельських теологічних ЗВО в Україні.

На підставі результатів опитування ректорів євангельських

семінарії ЄААА, тільки близько 20% говорять про те, що в процесі створення опікунської ради не було іноземного впливу. Ці респонденти стверджують, що ініціатива про створення такої моделі керівництва належала вищому керівництву церковного об'єднання (Союзу), яке брало участь у створенні певного ЗВО, або належала керівництву місцевих (національних) церков, які брали участь у створенні ЗВО. Слід зазначити, що в офіційних звітах навчальних закладів, які вони подавали в акредитаційну асоціацію (ЄААА), і на підставі офіційної інформації, можна підсумувати, що немає семінарій, які були організовані без західної допомоги, принаймні, при допомозі української діаспори.

Про прямий вплив західних організацій повідомила ще менша кількість респондентів – 10%. Цей респондент описав процес виникнення опікунської ради таки чином. Ідея створення опікунської ради полягала в тому, що одна зі спонсорських організацій стала замислюватися про заснування певної системи підзвітності: “Ми спонсоруємо, але хотіли б бачити звітність, куди витрачаються фінанси, хотіли б не тільки давати гроші, але й брати участь у різновекторному розвитку”. Цей респондент також зазначив, що ідея створення опікунської ради не була спробою створити орган контролю, а інституції для допомоги навчального закладу. Так само він зазначив, що переважна більшість членів ради були представники національних організацій і церков.

Близько 30% респондентів-ректорів повідомили, що вони не володіють інформацією про те, що було передумовою створення ради. Слід зазначити, що ця група респондентів і зараз не дуже чітко розуміє роль опікунської ради і не особливо зауважує вплив роботи ради на діяльність семінарії.

Решта 40% говорили про те, що на створення опікунської ради західне уявлення про структурне лідерство (колегіальне керівництво) здійснило опосередкований вплив. Деякі з них говорили, що стандарти акредитаційної асоціації підштовхнули їх до того, щоб створити колегіальний орган управління (опікунська рада). Інші відзначали, що при реєстрації статутних документів звернули увагу, що держава передбачає створення органу підзвітності для навчальних закладів, і у відповідь на це ініціативні групи, що працювали над створенням ЗВО, почали цікавитися існуючими моделями управлінських рад. Слід зазначити, що виникнення опікунських рад інколи було компромісом між західними спонсорами та національними стейхолдерами.

Слід також зазначити, що під час опитування ректорів в 2015 році, близько 65% респондентів (ректорів) повідомили, що робота опікунської ради організована таким чином, що домінування іноземних спонсорів на розвиток стратегії школи, загального бачення діяльності або будь-яких інших сфер її життя не проявляється. Робота управлінської ради організована на високому рівні довірчих відносин і враховує інтереси кожного зі стейхолдерів. Сформувалася система продуктивних і безконфліктних взаємовідносин всередині ради. Багато хто з респондентів відзначили, що рада також узгодила способи комунікації з виконавчою командою, що дозволяє їй чути думку команди ЗВО щодо низки питань. Існують випадки (як виняток) залучення до ради студентів або викладачів школи з правом голосу.

Слід зазначити, що на 2015 рік низка ректорів (близько 25% з

опитаних) заявили про існування всередині опікунської ради протистояння між іноземними та національними представниками (членами ради). Не дивлячись на анонімність інтерв'ю, респонденти відмовилися коментувати подробиці своєї думки і пояснень, чому вони прийшли до такого судження.

Існують окремі випадки (близько 10% шкіл на 2015 рік), коли позиція іноземних організацій є домінуючою і вирішальною у визначенні стратегії школи, в праві зміни керівника й інших ключових питаннях.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, можемо зробити висновок, що в цілому на етапі виникнення євангельських семінарій в Україні та інших країнах служіння акредитаційної асоціації ЄААА вплив західних організацій на формування опікунських рад або інших управлінських рад був виразним і значним. Найчастіше він не був прямим, а опосередкованим – через національних лідерів, які в процесі навчання або досвіду роботи зіткнулися з такою моделлю керівництва. Після 25 років розвитку й осмислення колегіального керівництва, можемо підсумувати, що опікунські ради стали природним органом управління для теологічних ЗВО в Україні, однак вони не зайняли проактивної позиції в усіх навчальних закладах і далеко не всі стали самостійними і повністю національними.

Список використаних джерел:

1. Elliott, M 1999. 'Recent Research on Evangelical Theological Education in Post-Soviet Societies', in: *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*: Vol. 19: Iss. 1, Article 2, p. 1-21.
2. Гейченко, А 2010. 'Анализ двадцатилетнего опыта богословского образования в Украине (1989-2009): взгляд изнутри движения'. Доступно: <https://www.academia.edu/12244688/Анализ_двадцатилетнего_опыта_богословского_образования_в_Украине_1989-2009_взгляд_изнутри_движения.pdf>. [5 Січень 2021].
3. Пеннер, П 1999. Научите все народы... Миссия богословского образования: факторы, определяющие развитие богословского образования в России и странах СНГ, СПб: Библия для всех.
4. Санников, СВ (ред.) 2007. 'Эффективность богословского образования в Украине: исследовательский проект', *Theological Reflections: Euro-Asian Journal of Theology*, № 7, Одесса: ОЦИ, ЕААА. Доступно: <<http://reflections.e-aaa.info/article/view/76873/72628>> [7 Січень 2021].
5. Турлак, О 2011. 'Церковь и богословское образование в бывшем СССР: что было сделано не так?', *Форум 20. Двадцать лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе. Итоги, проблемы, перспективы евангельских церквей. Материалы к дискуссиям*, редактор-упоряд. Михайло Черенков, Київ: Дух і літера, с. 122–135.
6. Чаплинский, В 2017. 'Формирование академического богословия в ВСО ЕХБ в 1997-2005 годах', *Новая парадигма*, № 133, с. 72-82.

References :

1. Elliott, M 1999. 'Recent Research on Evangelical Theological Education in Post-Soviet Societies', in: *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*: Vol. 19: Iss. 1, Article 2, p. 1-21.
2. Gejchenko, A 2010. 'Analiz dvadcatiletneho opyta bogoslovskogo obrazovaniya v Ukraine (1989-2009): vzglyad iznutri dvizheniya (Analysis of twenty years of experience in theological education in Ukraine (1989-2009): a view from inside the movement)'. Dostupno:

- <https://www.academia.edu/12244688/Analiz_dvadcatiletneho_opyta_bogoslovskogo_obrazovaniya_v_Ukraine_1989-2009_vzglyad_iznutri_dvizheniya.pdf>. [5 Sichen 2021].
3. Penner, P 1999. Nauchite vse narody... Missiya bogoslovskogo obrazovaniya: faktory, opredelyayushie razvitie bogoslovskogo obrazovaniya v Rossii i stranah SNG (Teach all nations ... The mission of theological education: factors determining the development of theological education in Russia and the countries of the Commonwealth of Independent States), SPb: *Bibliya dlya vseh*.
  4. Sannikov, SV (red.) 2007. 'Effektivnost bogoslovskogo obrazovaniya v Ukraine: issledovatelskij proekt (Effective Theological Education in Ukraine: Research Project)', *Theological Reflections: Euro-Asian Journal of Theology*, № 7, Odessa: OCI, EAAA. Dostupno: <<http://reflections.eaaa.info/article/view/76873/72628>>. [7 Sichen 2021].
  5. Turlak, O 2011. 'Cerkov i bogoslovskoe obrazovanie v byvshem SSSR: chto bylo sdelano ne tak? (Church and theological education in the former USSR: what was done wrong?)', *Forum 20. Dvadcat let religioznoj svobody i aktivnoj missii v postsovetskom obshestve. Itogi, problemy, perspektivy evangelskih cerkvej. Materialy k diskussiyam*, redaktor-uporyad. Mihajlo Cherenkov, Kiyiv: *Duh i litera*, s. 122–135.
  6. Chaplinskij, V 2017. 'Formirovanie akademicheskogo bogosloviya v VSO EHB v 1997-2005 godah (Formation of academic theology in the All-Ukrainian Union of Evangelical Christian Baptist Churches in 1997-2005)', *Nova paradigma*, № 133, s. 72-82.